

SPIONS

Hatvanegyedik rész

Timeship ORGON, David Bowie és a Nagy Párizsi Macskamészárlás

"You know who I am," he said
The speaker was an angel
He coughed and shook his crumpled wings
Closed his eyes and moved his lips
"It's time we should be going"

David Bowie: *Look Back In Anger*

Kitiltanak, betiltanak, kirekesztenek, berekesztenek, cenzúráznak, korlátoznak, megtagadnak, megvonnak, meghamisítanak, megfertőznek, ellehetetlenítenek, elkergetnek és persze meglopnak, amikor csak lehet. Legjobban temetni szeretnek, ha másképpen nem megy, hát újra.² Újra és újra. Ömlik, mindent befed már a régi kosz. Tudatlanság, félelmek, agresszivitás, gyűlölködés, pofátlan arrogancia. Időutazó megfigyelőként, informerként tartózkodom e mocsaras, kuruttyoló, sziszegő, bármikor bármire – csak fogalmi gondolkodásra nem – képes arcnélküli, lázasan pörgő, gögös véglényektől hemzsegő hadművelési területen. Napi jelentéseimben minden obskurus, éppen látszólagos jelentéktelenségük miatt később fontossá válható részletre kitérek. Az 1960–70-es évek a személyiségfejlesztésről szóltak, most az elektronikus kutyúkkal molyoló süketnéma, vak, időbeteg, jövőképtelen alvajárók³ apró magánmitológiáival unalmasított korát vetíti a legkülönbözőbb felületekre a kollektív karma.

Nemrég túlélt 70. születésnapomon újabb, a néhai Varsói Paktum első punk együttese, a SPIONS curriculumába tökéletesen illő kémfeladattal bíztak meg a csak saját érdekeik érvényesítésével törődő istenek. Két tanítványom, AM⁴ és PM⁵ képében felkeresett Morpheus⁶ és Kuk.⁷ Miközben 70. születésnapom tiszteletére itták a magukkal hozott *Fernão Pires* portugál vörösbort, *hardcore*

1 Dal David Bowie *Lodger* albumáról (LP, RCA, 1979)

2 I. Dr. Bardo – TransMission 2013/02: *PÁNEURÓPAI KÖZTETEMŐ*

<https://www.youtube.com/watch?v=6xaZRG0jEKM&feature=youtu.be>

3 Szt. Tamás DJ Helmut Spiel! észrevételeivel kiegészített definíciója.

4 Délelőtt.

5 Délután.

6 Morpheus az álmok többnyire szárnyas démonként ábrázolt görög istene, aki képes bármilyen emberi formát magára önteni

7 A *Kek* és *Kekuk* neveken is emlegetett, ábrázolásain békaként, békafejű férfiként, női aspektusában (*Kauket*; *Keket*) kígyóként, kígyófejű nőként megjelenített androgün Kuk a sötétség eredeti koncepciójának megistenülése az egyiptomi *Ogdoad* (A nyolcszoros) kozmológiában, amelyet a korai, a mainál jóval tágasabb, befogadóbb világmagyarázatot adó gnosztikus kereszténység is átvett (I. a Kr.u. kb. 100 és 160 között élt *Valentinus* – *Valentinius* – nyolcrétegű Univerzumot felvázoló *Pleroma* – „Teljesség” – rendszerét). A fényt hozó, már a teremtés gesztusa előtt is létező Kuk a homály, bizonytalanság, ismeretlenség, visszavonultság, érthetlenség, a káosz képviselője is, ennél fogva a képek egyiptomi istenének tekinthető.

industrial elektronikus zenét játszó együttes alapítására köteleztek. AM, a produceri/hangmérnöki feladatokat is ellátó bariton IBANEZ Artcore Vintage és STEINBERGER Synapse XS-15FPA 5 húros basszusgitárokon és APPLE MacBook Pro Retina laptopon játszik majd, míg a magas falsettókat bármely napszakban könnyedén kiéneklő PM kommunikációs eszközei a BOSS SY-300 gitárszintetizátorra kapcsolt IBANEZ GSA60 Blackn Black és STEINBERGER GL2⁸ gitárok lesznek. A frontember szerepére az égiek engem találtak alkalmasnak. Hűséges, a KORG Kaoss Pad KP-3+ Dynamic Effect/Sampler⁹ és a ROLAND GR-33 gitárszintetizátor szolgáltatásaival dúsitott hangú MOOG *Ætherwave* thereminemen és szeretett öreg, 1995-ben, kétéves zenegyűjtő indonéziai expedícióm szünetében vásárolt KORG X3 szintetizátoromon szólózok, illetve én kontrollálom majd a ROLAND SP-606 Sampling Workstationt és a BOSS Loop Station RC-3 pedált is. Amennyiben szükség mutatkozik, be fogom vetni a Brian Briggs New York-i kollaborátoromtól 1985 forró nyarán kapott GIBSON Les Paul 1958 PlainTop VOS IT, a *death metal/grind core* hangzásvilágot tökéletesen hozni képes gitáromat is.

*Something happened on the day he died / Spirit rose a metre and stepped aside / Somebody else took his place, and bravely cried / (I'm a blackstar, I'm a blackstar)*¹⁰ Metafizikai háborúk rokkant, fizikailag és mentálisan egyaránt megnyomorodott, horizontálisan és vertikálisan egyaránt kihívott veteránja vagyok. Törékeny, mozgáskorlátozott aggastyán. A zenekaralapítás mesterem, David Bowie (1947–2016) távozása után egy hónappal kapott feladatának végrehajtását éppen totális alkalmatlanságom okán igazi rock'n'roll gesztusnak értékeltem, ezért – figyelembe véve, hogy a SPIONS DJ Helmut Spiel! néven jelenleg a kanadai Montrealban kémkedő frontembere nem érzi aktuálisnak a közszereplést – azonnal elfogadtam a kockázatos megbízatást.

Mi legyen a SPIONS munkásságát folytató együttes neve és első projektje? Kollaborátoraim

8 David Bowie 1991–92-es *Tin Machine* turnéján használta a STEINBERGER GL2 gitár krómozott változatát, amellyel a *You Belong In Rock and Roll* című számának videoklipjén is megcsodálható (a klipben Reeves Gabrels gitárvirtuóz a hangszer fekete változatán játszik. <https://www.youtube.com/watch?v=MgCwFKH2mBs>)

9 128 effektprogram: Filter, EQ, Modulation, Compressor, LFO, Delay, Reverb, Grain Shifter, Looper, Sample Effect, Sample Bank Crossfade, Drums, Synthesizer, Vocoder. Sampling felbontás: 16 bit, 48kHz

10 David Bowie: *Blackstar* – <https://www.youtube.com/watch?v=kszlWbBaC4Sw>

fegyvert, célt, parancsokat követeltek. Minden megvolt már, semmire és senkire sincs szükség a globalizált, elszemélytelenedett, túltermelési válságban fulladozó tömegtársadalomban, gondoltam. Napokig tartó töprengés következett. Szpekuláció, okoskodás, a szürkeálmány gyötrése persze nem hozott eredményt. Az isteni szikrát nem lehet akarati úton csíholni. Az egyik álmatlan, kétségekkel gyötrő éjszakán ifjú barátom, Aurora Consurgens képében fia, az ezúttal álnok tekintetű perzsa macskaként kísértő Phobeter¹¹ társaságában meglátogatott Nyx¹², és közös gondolkodást (*brainstorming*) javasolt. A szokásos kérdésfelelet – „Ki vagy? Honnan jöttél? Miért vagy itt? Hová indulsz?” – módszer eredményeként megszületett a zenekar neve: *Timeship ORGON*; és indító koncepciója: *Nightsea Crossing*. Az alapkoncepcióból logikusan következik, hogy ismét a New Yorkban olyan tökéletes álcázást biztosító „Sir David O’Clock” fedőnevemet használjam frontemberként.

A Timeship ORGON első projektje – *Nightsea Crossing* – a Jung-féle belső terek éjtengereinek sötét hullámain történő időhajózásra invitálja majdani rajongóit. A projekt címét Ulay és Marina Abramović performansz-sorozatától¹³ kölcsönöztem. Időhajóm büszke vitorlát a Wilhelm Reich-féle, a Kozmosz végtelenjéből, az ősröbbanás epicentrumából érkező orgonéletenergia¹⁴ duzzasztja. Alapélmény: nincs jelen. Se jövő. Kisajátítóművészet (*appropriation art*): A „YESTERDAY = TOMORROW”,¹⁵ a Timothy Leary-től¹⁶ kölcsönzött „THE ONLY WAY IS UP”,

11 Phobeter (*Ikelos; Icelos; Icelus* – A Félelmetes) a rémálmodok görög istene a halandók világában magát mindig valamilyen állatnak álcázva jelenik meg. A tibeti *Bardona*, az élet és halál közötti állapotnak megfelelő Álmodok Földjén (*Demos Oneroi*) lakik az Alvilágban.

12 Nyx (Νύχ; Nox – Éjszaka), az éj görög istennője. A hatalma és szépsége miatt Zeus által is rettegett Nyx árnyékként jelen volt a Teremtés pillanatában. Bátyjával, az ugyancsak Chaos által nemzett Erebuszal (Εραβος; Erebus), a mély sötétség és az árnyékok istenével folytatott viszonyából Phobeter mellett számos isteni gyermek született, köztük Hypnos, az alvás, és Thanatos, a halál istene.

13 A hosszú asztal két végén mozdulatlanul ülő enigmák 90-szer, alkalmanként 8 teljes órán át néztek pislogás nélkül farkasszemet egymással

14 A „Szexuális forradalom” kifejezést megalkotó Wilhelm Reich *Örömelvéről* (Pleasure Principle) a SPIONS eposz huszonegyedik, *Európa végtelen* című fejezetében ír, a tragikus sorsú tudós élettörténetét és orgonkutatásait a Schuller Gabriella színháztörténetessel közösen összehozott, az 1960-70-es évek ifjúsági mozgalmainak szentelt *YIPPIE! Az engedetlen polgár* (Szombathely, Golyós Toll Kiadó, 2008) című könyvben ismertetem kellő részletességgel.

15 <http://spions.webs.com/>

16 Timothy Francis Leary (1920–1996) – *I declare that The Beatles are mutants. Prototypes of evolutionary agents sent by God, endowed with a mysterious power to create a new human species, a young race of laughing freemen.* Forrás: Philip Norman: *Shout! The Beatles in Their Generation* (US, Touchstone; Rev Upd Su edition, 2005)

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
TSORGN Symbol, Flags, Bolts, 2016, arculattervek, digitális kollázs
A művész archívumából.

a „THE END IS ALWAYS NEAR”¹⁷ és a „WE PLAY MUSIC FOR THE SANE”¹⁸ programadó szlogenek által kalauzolja a ma globális káoszánál szebb, kedvesebb, simogatóbb, intelligensebb múltakba hajózunk majd a keresőkkel, olyan tudatkényeztető dimenziókba, ahonnan biztosan nincs visszatérés. Aktuálisnak éreztem, hogy új együttesem első projektjeként a 30 kemény évvel ezelőtt, New Yorkban felvett számaimat¹⁹ frissítsük fel a legmodernebb, minimalista zenei szemlélet és kifinomult elektronika segítségével. Tegyük múltamat saját magam és az önfelelt, a házilégység összpontosítási képességével felszerelt kortárs közönség számára egyaránt értelmezhetővé. Míg tanítványaim, AM és PM a zenei alapok lefektetésébe kezdtek, hozzáálltam az együttes pro-

17 Jim Morrison (1943–1971)

18 <http://novaakropola.awardspace.com/>

19 TCTC: *Dance The Newyork* (CD, Budapest, iNteRNeTTo / TCTC, 1998)
<http://wordcitizen23.webs.com/>

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
TSORGN Masks, 2016, arculattervek, digitális kollázs
A művész archívumából.

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
TSORGN Stage 11, 2016, látványterv, digitális kollázs. A művész archívumából.

móciójának előkészítéséhez, annak részeként az arculattervezéshez,²⁰ amelynek eredményeit a zenekar folyamatosan frissülő honlapján²¹ osztom meg az érdeklődőkkel. Sikerült rávennem kollaborátoraimat, hogy a koncerteken a mostanában oly aktuálissá vált fekete sámaszot viseljenek, míg én, frontemberként emberi agyat ábrázoló, 3D nyomtatással készített sisak védelmében, hűséges thereminem, Leona mögött, saját tervezésű és kivitelezésű fémszerkezettel támogatott lábaimon szilárdan állva kormányzom az ismeretlenbe időcirkálónkat. A 2016. január 10-én végleg eltávozott David Bowie, megbízható kalauzom a földi életben. Lejárt a szolgálati ideje, máshol van dolga. A *Leper Messiah*²² (*Leprás Messiás*), David Bowie ragyogó példáját követem, aki rákbetegségben haldokolva megdöbbenően gyönyörű búcsúlemezt²³ és annak két dalához klasszikus szépségű, szédítő mélységű videóműveket készített. A videók megtekintése során rajongóinak millióihoz hasonlóan azonnal azonosultam Lazarusával²⁴ és az Ormen villájának kertjében nyugvó halott asztronauta Major Tommal.²⁵ Magányosak azok, akiknek nincsenek hőseik. Pokolban gyötrődő halott az, aki elveszítette összes illúzióját.

Szégyentelenül elitista programot hirdetek. A szabadság eszméjében hiszek, az egyenlőség és testvériség gyáva ideáit határozottan visszautasítom. Nem vagyok hajlandó lefelé, a tudatlanság irányába orientálódni. Inkább felfelé, a tudás, szépség, intelligencia stílusos világába kormányzom ezt a büszke hajót. Nem akarok tömegizlés, elvárások kielégítésével próbálkozni. Úgysem sikerülne, mert nem ismerem, nem is szándékozom megismerni a tömegember tudatállapotát. Olyan zenét fogunk előállítani, amelyet mi magunk élvezünk. És erre a szállítóeszközként, közvetítőként, médiumként szolgáló hangzásvilágra értelmezhető, szellemileg magasrendű közléseket telepítek, amint elkészülnek az alapok.

+

*Don't you wonder sometimes
'bout sound and vision?*

David Bowie: *Sound & Vision*²⁶

A SPIONS az élő idővel szinkronban változó szellemiségének, azon belül képi világának kialakítása módszertanilag a szerény kezdetek óta megegyezik David

20 <http://timeshiporgonvisualization.blogspot.hu/>

21 <http://timeshiporgon.blogspot.hu/>

22 David Bowie: *Ziggy Stardust* – <https://www.youtube.com/watch?v=cusEcZdHxCg>

23 David Bowie: *Blackstar* (ISO · RCA · Columbia · Sony, 2016. január 8.)

24 <https://www.youtube.com/watch?v=y-JqH1M4Ya8>

25 David Bowie: *Blackstar*

<https://www.youtube.com/watch?v=kszLwBaC4Sw>

26 Dal David Bowie *Low* albumán (LP, UK/US, RCA, 1977)

Bowie alkotási folyamatával: idézetek egymásra halmozása (*superimposition*). Bowie a referenciák használatára tanított bennünket. Zenei referenciák, verbális referenciák, képi referenciák – ez a posztmodern művészet lényege. A közlést az idézetek összecsengése rejti. Bowie folyamatosan idézett, klasszikusoktól, kortársaktól, még saját korábbi munkáiból is. Csend ki (*nick it*) mindenből – látványelemek esetében a vallások, diktatúrák ikonográfiája, művészeti irányzatok stílusjegyei, tudományos illusztrációk stb. – a neked tetsző elemeket és kombináld őket egymással, létrehozva az éppen aktuális jelentésmódosulásokat. Ez az ipari kémkedéshez hasonlítható, posztmodern módszer az *Aquarius Synthesis* nevet kapta gyakorlatunkban. Nem feltalálás, hanem megtalálás és kisajátítás. Bowie mindenkinél jobban megértette a többértelműség és változás parancsoló szükségességét a művészetben – azt, hogy a mozgó célpontot nehéz eltalálni. Az 1960–70-es években kimúló modernizmusban, körülbelül száz éven át az eredetiség, hitelesség, valódiság minden más szempontot felülíró követelménye – az „új terrorja” – érvényesült. Bowie zsenialitása többek között a klasszikus és modernista ideák művészi eltulajdonításában, összekeverésében és népszerűsítésében nyilvánult meg. Új projektjei megvalósítását általában a vizualitás – színpadkép, maszk, jelmez, mozgás – megtervezésével kezdte, aztán megkomponálta – gyakran felvétel közben, a stúdióban – a látványvilághoz illő zenét, végül megírta a dalszövegeket. Hasonlóképpen a SPIONS projektek is az imázs megformálásával indultak.

+

See these eyes so green

I can stare for a thousand years

Colder than the moon

It's been so long

And I've been putting out fire

With gasoline

David Bowie: *Cat People (Putting Out The Fire)*²⁷

Ahogy a Rue Saint-Séverin 7. alatti ódon házban töltött első éjszakámon, a másodikon és harmadikon is az ablakomtól légvonalban 30–35 méter távolságban lévő ősi templom (*Église Saint-Séverin*) tornyának negyedóránként megkonduló harangjai mellett az éjfél után beinduló macskakórus tartott ébren. Visítás, vonyítás, hörgés, morgás, fenyegető és fájdalmas nyávogás napfelkeltéig. 37 régi évvel ezelőtt, 1979. május 18-án péntek délután a Notre Dame

27 Giorgio Moroder / David Bowie: *Cat People (Putting Out Fire)* – dal Paul Schrader 1982-ben bemutatott, Nastassja Kinski és Malcolm McDowell főszereplésével készült *Cat People* című filmjéből (Single, MCA, 1982)

katedrálissal szemközti kávéház teraszán találkoztam a SPIONS frontemberével. Nevetve hallgatta a macskákra vonatkozó panaszaimat. „Nyilván rájöttél már, hogy kísértetmacskák tartanak ébren”, mondta a frontember, aztán forró csokoládéját kavargatva elmesélte a Nagy Párizsi Macskamészárlás történetét.

Az 1730-as években Jacques Vincent nyomdája működött a Rue Saint-Séverin 7. földszintjén. A házban történeteket a nyomdász egyik alkalmazottja, Nicolas Contat dit Le Brun 1762-ben publikált *La misère des apprentis imprimeurs*²⁸ című memoárjából ismerte meg a világ. A nyomdászmaster két inasa, Jerome és Léveillé sötét, mocskos, bűzös, fűtetlen pinceudúkból laktak. Kora hajnalban keltek, egész nap robotoltak, miközben el kellett tűrniük a nyomdászsegédek sértegetéseit és gazdájuk goromba bánásmódját, ordítózását, rúgásait, pofonjait. Fizetést nem kaptak, ellátmányuk gyalázatos volt. Nem ehettek főnökük asztalánál, a többiek ételmaradékát kaparták ki a konyhában a tányérokba, amíg a szakács el nem kezdte árusítani a maradékokat. Attól kezdve a macskák ételét adta az inasoknak, régi, romlott, bűdös, férgectől hemzseggő húscsapatokat, amiket a macskák sem voltak hajlandók elfogyasztani.

A macskák speciális státust élveztek a nyomdászcsalád életében. A mester felesége imádta őket, különösen a rendkívül alattomos, az inasokat kedvtelésből gyakran megharapó, megkarmoló La Grise (A Szürke) volt a kedvence. A legjobb falatokat mindig ő kapta, éjszakánként a hitvesi ágyban aludt.²⁹ A nyomdászmuhely inasait az éjszakánként nyomorúságos odújuk ablaka előtt koncertező kóbor macskák is zaklatták, miattuk még pár órát sem pihenhetek éjszakánként. Egy éjszaka a fiúk elhatározták, hogy véget vetnek szenvedésüknek. A nagy utánzókésséggel megáldott Léveillé felmászott a tetőre, és közvetlenül gazdája hálószobája felett iszonyatos nyávogásba, macskavisításba, hörgésbe kezdett. Monsieur Vincent és felesége egy pillanatra sem tudták lehunyni szemeiket azon az éjszakán, és a következő éjszakákon sem. A házaspár arra a következtetésre jutott, hogy boszorkányság történik velük, valamelyik ellenességük átkot bocsátott rájuk. Először ördögűző papot hívtak, meggyóntak, megáldoztak, és újraszenteltették a házat. Miután ez a megoldás nem működött, a rémséges macskakórus továbbra is felharsant éjszakánként, a mester

28 A nyomdásztanoncok nyomorúsága.

29 A cukiság iránti vonzódás már akkor is jellemző volt az emberszeretetre képtelen polgárookra. Történetünk idején egy párizsi burzsoá, Monsieur Adolphe Archambault Fournier-Babineaux huszonöt macskát tartott otthonában. Nyávogva beszélt hozzájuk, dorombolt nekik, rostonsült szárnyasokkal etette őket, portréikat megfestette, miközben alkalmazottait éhezettette, verte, és ordítva, ezüstfejű sétatálcájával hadonászva zavarta el a háza falához támaszkodva megpihenő koldusokat.

megparancsolta az inasoknak, hogy szabadítsák meg a kóbor macskáktól. A parancsot felesége közvetítette a fiúknak, lelkükre kötve, hogy semmiképpen se ijesszék meg házikedvencét, a kövér, alattomos szürke kandúrt. Seprűnyelelkel, vasrudakkal felszerelve Jerome és Léveillé örömmel láttak munkához, a nyomdászsegédek lelkes közreműködésével. Természetesen a szürke kandúrt kapták el először. Léveillé vasrúddal törte el a gerincét, majd Jerome seprűnyéllel végzett vele. Tetemét a csatornanyílásba gyömöszölték. A nyomdászsegédek a tetőkön kergették a macskákat, botjaikkal püfölték és zsákokba gyűjtötték őket. Egymás után dobták a döglött és félholt macskákkal teli zsákokat a tetőről a ház belső udvarára. A hajtóvadászat befejeztével bírósági tárgyalást rendeztek az elfogott macskák ellen az udvaron. Volt bíró, ügyész, védőügyvéd, gyóntatópap és csuklyás hóhér is. Miután meghozták az ítéletet a bűnösnek bizonyult állatok ellen, a hóhér az egybegyűlteket örömjongásától kísérve rögtönzött akasztófára lógatta fel egyenként őket. A macskavadászatot megismételték a következő huszonöt éjszakán. Végül nem maradt kóbor macska a Rue Saint-Séverin környékén, és a nyomdászmuhely rezidens cicáinak száma is alaposan megcsappant.

Annak ellenére, hogy La Grise tetemét nem látta lógni az akasztófán, a nyomdászmaster felesége egy idő után ráébredt, hogy valószínűleg kedvence is áldozata lett a nagy, egész Párizsban ünnepeelt macskamészárlásnak. Napokig tartott hisztérikus, ájulásokban kulmináló zokogása. La Grise elvesztése után a korábban soha be nem álló szájú – ma beszédkénszeresnek mondanánk³⁰ – asszony többé nem beszélt. Férje aggódó kérdéseire is csak panaszos nyávogással válaszolt. Korai halálát kedvence elvesztése miatt érzett bánatának tulajdonították. Vajon miért gyilkolták a macskákat ilyen örömteli lelkesedéssel a régi idők Franciaországában? A titokzatos állat³¹ az ősi Egyiptom óta foglalkoztatja az

30 Sok ilyennel vagyok körülveve magam is. Budapesti háziasszonyom, Bezzeg Néni például ma délután megmutatta új, motorizált foteljét. Ahhoz, hogy a távirányító kezelését ismertesse, előbb részletesen be kellett számolnia bejárónője szokásairól, annak férje és mindhárom gyermeke betegségeiről, kora gyermekkoruktól máig; felnőtt gyermekei házasesetének bonyodalmairól; unokaöccsük floridai tapasztalatairól; Bezzeg Néni gyógytornászának – ő emelte a helyére a súlyos elektromos fotelt – spirituális evolúciójáról, amelynek nagy lökést adott egy tíznapos társasutazás közvetlenül a háromigenes népszavazás után a távoli Indiába; a harmadikon lakó gyógytornász különös viszonyáról a negyediken praktizáló vak masszörrel... És a rakottkrumpli elkészítésének egyetlen helyes módja, és a kakukkfű áldásos hatása a gyomorpanaszokra, és hasmenések és szorulások tanulságos történetei, és emlékszik, amikor tévzés közben tablettának néztem és lenyeltem a hallókészülékem?...

31 A körülbelül 9500 éve háziiasított macskáról (*Felis silvestris catus*), a kémek szent, szimbolikus állatáról a SPIONS-saga első, *Bevezetés a kémológiába 1.* című fejezetében írtam a tőlem kitelő legkörültekintőbb alaposággal, részletességgel. A számos kultúrában elterjedt mítosz szerint a macskáknak több életük van, ezért nem könnyű őket megölni. A legtöbb országban a macskák kilenc életéről beszélnek, de Olaszországban, Németországban, Görögországban és néhány spanyol anyanyelvű országban hét életet tulajdonítanak nekik, míg a török és arab hagyományok hat macskaéletet feltételeznek.

NAJMÁNYI LÁSZLÓ
Ghost Cat, 2016, digitális kollázs. A művész archívumából.

emberi képzeletet. *Je ne sais quoi* – nem tudom mi. A miénkhez hasonló, vagy nálunk is magasabb rendű intelligenciát vélünk felfedezni a macskaszemekben. A macskák éjszakai koncertje emberi sikolyokra, csecsemősírásra emlékeztet, az ember állati természetének mélyéről üzen. A macskák költőket – például Baudelaire-t³² – és festőket, mint Manet³³ inspiráltak, akik az állatok emberszerűségét és az emberek – különösen a nők – állati mivoltát akarták szemléltetni általuk. Hogy megértsük a macskák rituális fontosságát az európai kollektív tudat kialakulásában, feltétlenül át kell rágnunk magunkat népmesék, babonák, közmondások és a népi gyógyászat praktikáinak leírását tartalmazó gyűjtemények nyomasztó tömegén. A macskák mindenekelőtt a boszorkányságra emlékeztették az embereket. Macskával éjszaka találkozni egyet jelentett az Ördöggel, vagy valamelyik ügynökével, például boszorkánnyal való találkozással. A fehér macskák ugyanolyan sátániaknak minősültek, mint a feketék, nemcsak éjszaka, de nappal is. A Bigorre faluban élő parasztasszony kétségbeesetten nyávogó, szép fehér cicát talált szántóföldön. Kötényébe csavarva visszavitte a faluba. Ahogy a település boszorkányának háza elé ért, a macska kiugrott a kötényből. „Merci, Jeanne!”, mondta, és befutott a házba.

A folklór boszorkányai gyakran változtatták magukat macskává, hogy átkot bocsássonak áldozataikra. Időnként, különösen karneválok idején macskák képében boszorkányszombatokra gyülekeztek titkos helyeiken. Vonyítottak, verekedtek, közöszültek a vadmacska képében megjelenő Sátán irányítása alatt. A macskaboszorkány elleni leghatásosabb klasszikus népi védekezés a megnyomorítás volt: vágd le a farkát, fülét, szúrd ki a szemét, törd el egyik, vagy mind a négy lábát, tépd ki vagy gyújtsd fel a szőrét, ezzel megfosztod gonosz, mágikus hatalmától, nem tud részt venni a boszorkányszombaton, képtelenné válik megátkozni az útjába kerülőket. A néphagyományok szerint gyakran előfordult, hogy egy-egy macska megnyomorítása után az övéhez hasonló sebesülések jelentek meg a falu valamelyik boszorkánysággal gyanúsított nőlakóján. A népi hiedelmek szerint a macskák megakadályozták a kovász megkeletését, ha bejutottak a pékségekbe. A breton halászok zsákmányát is meg tudták rohasztani. Ugyanakkor, ha élve eltemették őket, gyomtalanították a szántóföldeket. A megfelelő módon – kasztrálva, szemeik kiszúrva, mancsaik fejszével levágva – élve eltemetett macskák meggyógyították az alfákat Bretagne-ban. Testrészeikkel gyakran betegségeket kúráltak a népi gyógyászatban. A lezuhanás okozta sérüléseket vadmacska frissen levágott farkából kipréselt vér gyógyította. A tüdőgyulladás ellenszere a macska végbélnyílásából kiszívott, vörös borba kevert vér volt. Kólika ellen a borba macskaürüléket kellett keverni. A régi bretonok szerint a frissen megölt macska még meleg agyvelejének elfogyasztása láthatatlanná tesz. Az állatkínzás – különösen a macskák gyötrése – népszerű szórakozási forma volt az újkori Európa megszületése idején. Elég Hoggarth 1751-ben készített *The Four Stages of Cruelty* (A kegyetlenség négy állomása) című metszet-sorozatát tanulmányozni ahhoz, hogy megértsük az állatkínzás fontosságát kortársai életében. A macskagyilkosság Cervantes³⁴ a 17. század elején, Spanyolországban írt *Don Quijote*-jétől Zola³⁵ a 19. században, Franciaországban született *Germinal*-jáig az irodalom populáris témája volt. A szerzők nem szadista ösztöneiket élték ki az állatkínzások pontos leírásával, hanem hitelesen tudósítottak koruk népszokásairól. A Máglyák Vasárnapja³⁶ katolikus ünnepén a francia gyerekek macskákat kötöztek rudakra és a máglyák tüzeiben megsütötték őket. Úrnapiján³⁷ addig dobálták magasra a macskákat, amíg azok az utcakövekre zuhanva ki nem múltak. A szertartás neve *Jeu du chat*³⁸ volt. Karneválok és Nagyöbjt idején Burgundiában

az ünneplő tömegek a megkínzott macskák hangját beépítették az ünnepi zenébe. A fiatalok egymásnak dobálták a macskákat, kitépve szőrüket, hogy az állatok fájdalmukban üvöltösenek. Június 24-én, a nyári napéjegyenlőség éjszakáján, Keresztelő Szent János ünnepén a hívők máglyákat raktak, átugrották a tüzeket, táncoltak a máglyák körül és a közhiedelem szerint mágikus erővel bíró tárgyakat hajigáltak a lángokba. Kedvenc szórakozásuk a macskák máglyán elégetése volt. A szerencsétlenségek elkerülése, a jó szerencse megidézése érdekében zsákokba varrva, karókhöz kötve, madzagokra felfogatva adták át őket a lángoknak. A párizsiak a zsákokba varrást („zsákbamacska”) preferálták. Saint Chamond *Courimaud*-jai³⁹ az utcákon kergették a szurokban meghempergetett és meggyújtott állatokat. Burgundia és Lorraine egyes részein égő májusfákra kötözött macskák körül táncoltak. Metzben tucatnyi, kosárba zárt macskát égettek el a máglyákon, pompás, gondosan megkoreografált szertartás kulminációjaként. A város előkelőségei méltóságjelző menetben érkeztek a Főtérré,⁴⁰ a legfőbb méltóság gyűjtötte meg a máglyát,⁴¹ majd a helyőrség muskétásai kört formáltak a tűz körül, és sortűzet adtak, amíg a kosarakba zárt macskák üvöltve égtek.⁴² A macskaégetési szertartások helyről helyre változtak, közös a boszorkányégetési szertartások aurája volt.⁴³

Más országokban is hasonló sors fenyegette a kémek szent állatát. Az angol reformáció idején London Cheapside negyedében az összegyűlt protestáns tömegek macskák fejére *tonzúrát* (*pilis*) borotváltak, hogy katolikus szerzetesekre hasonlítsanak, csuhába öltöztették, majd felakasztották őket. Németországban, a 16. században fejlesztették ki a macskazongorát (*Katzenklavier*). A zongora billentyűkkel mozgatható kalapácsai a hangmagasságuk szerint, a kromatikus skálának megfelelően elrendezve rögzített macskák kifeszített farkára ütöttek (egy-egy források szerint a szerkezet meghúzta az állatok farkát).⁴⁴ Ha közös európai kulturális hagyományokról beszélünk, tudnunk kell, hogy az állatkínzás évezredek tradíciója is szerves része annak, akik vagyunk.

Folytatása következik

32 Charles Pierre Baudelaire (1821–1867) – „(...) A tudományok és a kéj barátai, / a homály rémeit keresik és a csöndet; / gyászhintaja elé foghatná Orkuszt őket, / ha meg tudnák dacos nyakuk hajlítani. / Ha merengenek, oly nemes szobor alakban / nyúlnak el, mint a nagy Szfinxek a sivatagban, / melyeket az örök álom deleje fog. (...)” (Charles Baudelaire: *A macskák* – Szabó Lőrinc fordítása).

33 Édouard Manet (1832–1883). Manet rendkívül erotikus *Olympia* avagy *Vénusz macskával* című, 1863-ban festett képét a kritikusok és a közönség egyaránt nagy erkölcsi felháborodással fogadták 1865-ben, első nyilvános bemutatása idején.

34 Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616)

35 Émile Édouard Charles Antoine Zola (1840–1902)

36 Dimanche les Brandons

37 Fete-Dieu

38 Macskajáték

39 *Cour à mioud* – macskakergetők

40 Place du Grand-Saulcy

41 *Afeu de joie* – örömtűz

42 A szertartást 1765-ben tiltották be, de a lakosság még évtizedekig gyakorolta illegálisan.

43 A francia nyelvet olyan kifejezések ékesítik, mint „Türelmes, mint a macska, amikor a karmai kitépik”, vagy „Türelmes, mint a macska, amikor a mancsait sűtik”.

44 Elsőként Athanasius Kircher (1602–1680) *Musurgia universalis* című, 1650-ben, Rómában kiadott könyvében (519. oldal) írta le a hangszeret. A macskazongoráról Jean-Baptiste Théodore Weckerlin (1821–1910) francia zeneszerző 1877-ben, Párizsban publikált *Musiciana, extraits d'ouvrages rare ou bizarre* című könyvében (349. oldal) is található részletes leírás.